

Boros István (szerk.):

„Szeresd az írások tudományát” „*Ama scientiam scripturarum!*”,
Szent Jeromos halálának 1600. évfordulója alkalmából rendezett
konferencia tanulmányai

(BUDAPEST: SZENT ISTVÁN TÁRSULAT,
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA, 2023)

2020 őszén Szent Jeromos halálának 1600. évfordulójára emlékezve a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kara, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara, a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat és a Váci Egyházmegyei Könyvtár közös konferenciát szervezett. Ennek a konferenciának az anyagát tartalmazza az a kötet, amelynek címéül Szent Jeromos buzdítását választották a szerkesztők: „*Ama scientiam scripturarum*”, „*Szeresd az írások tudományát!*”. A konferencia a bibliai szövegek történeti, kritikai, filológiai módszerekkel történő vizsgálatát helyezi fókuszába, amely a Szentírás igazságának pontosabb megértéséhez vezet. Ebben a folyamatban kitüntetett szerepe van Szent Jeromos munkásságának, aki szakértő filológus és teológus módjára, igényesen, nagy műveltséggel és nyelvismerettel felvértezve végezte el a Szentírás szövegeinek fordítását és kommentálását. A szép kivitelű kötetet a Váci Egyházmegyei Gyűjteményben fennmaradt elefántcsont relief képe díszíti, amely Szent Jeromost szokásos ikonográfiai attribútumaival együtt ábrázolja: remeteként, mezítelen felsőtesttel, szakállasan, egy barlang előtt állva. Egyik kezében bűnbánata kifejezéseként követ tart (ez a mellverés bűnbánati geszturára utal), másik kezét egy stólára helyezett könyvön nyugtatja, és a keresztre tekint. Lábánál az az oroszlán látható, amelyiknek a talpából a Legenda Aurea szerint kihúzta a tüskét, majd az oroszlán azután megszelídült, valamint a *vanitas* jelképeit, a nyitott könyvet és a koponyát is megjelenítette a relief készítője. Varga Lajos a könyvborítón szereplő ábrázolást részletesen elemzi a kötetben szereplő tanulmányában, elhelyezi a művészettörténetben a többi egyéni vagy csoportos Szent Jeromos-ábrázoláshoz viszonyítva térben és időben is: valószínűsíti, hogy olasz földön készülhetett. Összehasonlítja Matthaus Donner Szent Jeromosról készült ólom domborművével és a váci párdarabjával, a Szent Sebestyén-relieffel. A relief a Szent Jeromos-i érények közül a tudományos elköteleződést és az aszkézist is megjeleníti. A képen szereplő bíborosi kalap arra utalhat, hogy Damasus pápa mellett munkálkodott Rómában, de tudjuk, hogy valójában nem volt bíboros, és ez a kalapábrázolás anakronizmus.

A címlap után a kötet szerkesztőjéről, Boros Istvánról szólnék, akinek *Adalékok Szent Jeromos teológiájához* című tanulmánya rámutat arra, hogy Jeromosban

elsősorban az aszkéta remetét, a Szentírás fordítóját és magyarázóját tisztelték, nem annyira a teológust vagy dogmatikust. A 15. levél elemzése kapcsán kifejti álláspontját Jeromos szentháromságtani nézeteiről. Boros István arról is ír, hogy milyen viszonyban állhatott Marius Victorinusszal, valóban a tanítványa volt-e, ismerte-e a műveit. Jeromos célja nem az volt ennek a levélnek a megírásával, hogy részt vegyen a IV. század szentháromságtani vitáiban, hanem csak annyi, hogy megvédje magát a rosszindulatú szíriai szerzetesekkel szemben, akik eretnekséggel vádolták, így határolódott el a szabellianusoktól és az arianusoktól.

Kránitz Mihály *A Szentírás mint az evangelizáció eszköze Órigenész (185–254) és Szent Jeromos (347–420) egyházi íróknál* című tanulmányában összehasonlítja Órigenész és Szent Jeromos fordításhoz való viszonyát, előképzettségüket, műveltségüket. Idézi XVI. Benedek pápa szavait az egyházatyák Szentírás-szeretetéről, Órigenész- és Jeromos-idézetekkel rámutat arra, hogyan használták ezt a tanításban és az igehirdetésben. Szent Jeromos Nepotianus áldozópapnak a következő tanácsot adta: „Nagyon gyakran olvasd az isteni Írásokat, sőt a szent könyvet soha le ne tedd a kezedből!” (Ep. 52,7), és Jeromosról úgy beszél, mint aki „Isten szavának nagy szerelmese”, ezzel utal arra, hogy a Biblián keresztül Isten mindennap szólhat a hívőhöz.

Ehhez a gondolathoz kapcsolnám a kötet végén szereplő beszámolót, amelyben Tarjányi Béla a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat 30 éves tevékenységét mutatja be a fenti idézetek szellemében. A társaság nagyon sokat tett a Biblia népszerűsítése érdekében és azért is, hogy a hívők rendszeresen elővehessék akár kis formátumú zsebbiblia vagy, könnyen hordozható könyvek formájában a Szentírást. Bibliaolvasó szemináriumokat tartottak több magyarországi és határon túli városban is, előkészítették a Káldi-Neovulgata kiadását, és kiadták a cigány nyelvű fordítását is.

Szent Jeromos művei közül a remete- és szerzeteséletrajzokkal foglalkozik Pataki Elvira tanulmánya *A szerzetes és a hangyák* címmel; a *Malchus élete* című mű narrációs technikáját elemzi. A Jeromos által írott életrajz főszereplője előbb szerzetes volt, majd fogságba esett, és rabságában juhokat kellett őriznie, kényszer hatására megházasodott, de mégis testi érintkezéstől mentes lelki szövetségben élt együtt feleségével, mígnem egy isteni sugallatra visszatért a kolostora közösségébe. Ennek a kolostorba való visszatérés-gondolatnak az előzménye a műben leírt hangyaboly megpillantása és a hangyákról való elmélkedés. A tanulmányban Pataki Elvira részletesen feldolgozza a hangyaboly-leírás előképeit és forrásait a görög-római pogány irodalomban és a keresztény egyházatyáknál is. Rámutat a vergiliusi bukolika párhuzamaira, elemzi az állatmeséket, és a tücsök és a hangya kapcsán figyelemre méltó szöveghelyeket idéz az egyházatyáktól. A szorgos hangya és a léha, csak a zenélésnek élő tücsök antik irodalomból ismert ellentéte helyett Jeromosnál a tücsök másként, pozitív módon ábrázolva jelenik meg az egyik, Eustochiumhoz írott levelében. A bűnbánat, az ima és az ének szüntelen művelését javasolja „*esto cicada*

noctium” felszólítással. A „*formica Dei*” szókapcsolat az egyházatyák közül Szent Ágostonnál is előfordul az *Enarrationes in Psalmos*ban, a tempomjáró, prédikációt hallgató, himnuszt éneklő, így magának szellemi javakat gyűjtőgető, azokat télen jó szívvel osztogató hívő előképeként. A *Vita Malchi* lehetséges forrásaként Pataki Elvira Órigenészt nevezi meg, kimutatja a *Contra Celsum* közvetlen hatását a hangyákról szóló 7. *caput*ban. A tanulmányból megtudjuk, hogy Szent Jeromos pogány irodalmi műveltsége is hatott a *Vita Malchi* szövegének megformálására, Vergilius *Georgicája* és *Aeneise* is kimutatható a hangyák ábrázolásában.

Takács László *Ellenfelek és ellenségek* című tanulmánya Szent Jeromos vitairatairól szól, amelyek közül hetet szoktunk ebbe a csoportba osztani: A luciferanusok és az ortodoxok vitatkozása, Helvedius ellen Szűz Mária szüzességéről és Jézus testvéreinek problémájáról, Iovinianus ellen, majd az Órigenész tanainak elítélésről szóló Jeruzsálemi János ellen, Rufinus ellen, Vigilantius ellen, A pelagianusok ellen. Takács László foglalkozott a műfaji meghatározás és a művek csoportosításának kérdésével: mitől vitairat egy vitairat? Írt azokról a személyekről, akikhez ezek a művek íródtak (például ismerte-e személyesen őket Jeromos, fiktív vitákról van-e szó). A tanulmány kifejti Jeromos vitával kapcsolatos meggyőződését („nem embereket gyűlölök, hanem tévtanokat”), a vita műfajának viszonyát, kapcsolatát a kommentár műfajával, amelyet Jeromos igen kedvelt, és nagyobb mértékben művelt, valamint a vita viszonyát a levél műfajával is. Minden Jeromos-vitairat célpontja az Egyház olyan tagja, aki eltér az ortodox tanítástól; célkeresztjében az eretnekek állnak. Kiderül a vitairatokból, hogy Jeromos világosan látta, hogy az egyházon belüli tévtanok néha hermeneutikai forrásból fakadnak. Nála a Biblia szövegének fordítása és kommentálása az egyház egységének fenntartását is szolgálta.

Fenyves Krisztián tanulmányában a krisztológiai értelmezések fejlődését vizsgálja Szent Jeromos szövegmagyarázatainak fényében. Az Úr szenvedő szolgáljáról szóló énekek értelmezéstörténetéhez Szent Jeromos Izajás könyvéhez készült szövegmagyarázatát használta fel. Az egyházatyák Izajás próféciáját és a Szolga sorsát Jézusban látják beteljesedni. A szerző rámutat arra, hogy a keresztények nemcsak átvették az Ószövetséget, hanem Krisztus halálából és feltámadásából kiindulva újraolvasták és újraértelmezték, így az bizonyos értelemben új szöveggé is formálódott. Jeromosnál a *iuxta Hebraicam veritatem* jelenti a héber szöveg tekintélyébe vetett hitet, annak elsőbbségét a fordítási problémák megoldásában, a rabbinikus gondolatok felhasználását. A tanulmány írója idézi Szent Ágoston beszámolóját Jeromos fordításáról, aki szerint „kortársunk, Hieronymus, ez az igen tanult, mindhárom nyelvet jól ismerő pap, nem görögről, hanem héberről fordította le latinra a szent iratokat. A zsidók azt vallják, hogy Hieronymus tudós munkája hiteles, míg állításuk szerint a Septuaginta fordítói számos helyen tévedtek” (De civ. Dei 18,43).

A könyv utolsó, IV. része Szent Jeromos munkásságának utóéletével és hatástörténetével foglalkozik. Székely János *Káldi György, Szent Jeromos bibliafordításának*

kiváló magyar tolmácsolója című tanulmánya azzal indít, hogy egy internetes blogger szerint nem érdemes Káldi György fordítását használni, mert nem az eredeti szövegekből fordít, hanem a Vulgatából. Cáfolja ezt az állítást, és rámutat arra, hogy mit is jelent eredetiből fordítani a Bibliát. Bár magyar nyelvű bibliafordítások a tatár és török pusztítás miatt nem maradtak fenn az 1000–1500 közötti évekből, biztos, hogy léteztek, ilyen volt például a huszita biblia vagy Szántó (Arator) István fordítása, és a protestánsok is készítettek bibliafordításokat a Vizsolyi Biblia előtt is. A Vulgatából fordítani a tanulmány írója szerint azt jelenti, hogy a Vulgata latin szövege jó, mert híven tükrözi a héber, arám vagy görög szöveget; a fordító olyan görög és héber kódexekből is dolgozhatott, amelyek azóta már elvesztek. Ebben a tanulmányban idézi Székely János, hogy Káldi gyönyörűen fordította az „Istennek lelke lebeg vala a vizek fölött” kifejezést, mivel a lebegni ige héberül a madárnak a fiókái vagy a tojásai feletti lebegését jelenti, anyai szeretetét fejezi ki. A biblia vers mögött ott van egy sumer mítosz is, ami szerint a világ egy hatalmas tojáshoz volt hasonló, és az istenség mint egy óriási madár kotlott, lebegett felette, és előhívta belőle az életet.

Pecsuk Ottó *„Ha a szükség úgy hozza, örömet élünk vele” – A Vulgata szerepe a Vizsolyi Bibliában* címmel írta meg tanulmányát. Áttekinti a nyugat-európai reformáció viszonyát a Vulgatahoz és a XVI. században létrejött újabb latin bibliafordításokat. A XVI. században a Vulgata mellett új latin nyelvű bibliafordítások készülnek, mert Lorenzo Valla és a filológia tudományának hatására felmerül, hogy a Vulgataba is kerülhettek másolási hibák az évszázadok folyamán. Az összegyűjtött héber és görög kéziratok alapján végezték el a Vulgata javítását. Akkoriban az egyes fordítók a latin nyelvű bibliafordítások segítségével tudták összehasonlítani az exegetikai megfigyeléseiket és fordítási megoldásaikat. Ezek szerepe fontos a Vizsolyi Biblia keletkezéstörténetének megértésében is. Tanulmányában fordítási szempontból problémás szöveghelyeket vizsgál, és rámutat, hogy ezek megoldásában többségben vannak azok a helyek, ahol a fordító a Vulgata fordítási megoldását tartja a legjobbnak, és ezt is alkalmazza (12 db a 30 példából), 7 alkalommal a Vizsolyi Biblia önálló fordítási megoldást talál a héber szövegre, a többi esetben, kisebbségben vannak azok, amelyekben más fordításokat követ. A fordítók által is nehéznek tartott esetekben a Vulgata megoldásai jelentettek biztos fogódzót.

Szuromi Szabolcs Anzelm *Szent Jeromos ekkleziológiai írásaival és egyházfegyelmi hatásukkal* foglalkozott előadásában. Jeromoshoz a püspök szerepére, feladatára vonatkozó írásai és a Máté evangéliumához írott kommentárja és a levelei alapján közelít. Szent Cyprianus írásaival együtt Szent Jeromos munkái képezik az egyház hierarchikus működésének és szentségkiszolgáltató tevékenységének legfontosabb egyháztani pilléreit a XI–XII. századi kánonjogi gyűjteményekben. Adamik Tamás *Szent Jeromos Petrus Abelardus Historia calamitatum* című írása egy XII. századi történetben előforduló Szent Jeromos-idézeteket vizsgál, mivel a kutatás nem fordított eddig figyelmet arra, hogy Jeromos hatott-e Abelardus és Heloysa

írásaira. Abelardus levelében életének történetét beszéli el, közben gyakran idéz az egyházatyáktól, de míg Szent Ágostontól csak négyszer, Szent Jeromostól 18-szor. Arra keresi a választ, hogy mivel magyarázható Jeromos ilyen mérvű kedveltsége. Erre nem elegendő magyarázat, hogy a szöveghelyek a házasság kellemetlenségeit és nehézségeit bizonygatják, mondván: a bölcsnek nem való a házasság (Iovianus ellen). Jeromos még Cicerót is idézi a házasság ellen, aki Terentiától való válása után azt mondta, hogy nem tudja egyformán szolgálni az asszonyt és a filozófiát is. A filozófusnak tehát nem szabad megházasodnia sem az antik római szónok, sem Jeromos szerint. Más helyeken arról szól a Jeromos-idézet, hogyan kerüljék el a filozófusok a kísértéseket és a sokaságot. Abelardus saját életének megpróbáltatásait párhuzamba állítja Jeromoséval, aki azt írja, hogy „Semmi más nem vethető szememre, csak nemem, s azt sem vetik szememre, csak amikor Paula Jeruzsálembé utazik.” Abelardus azért idézhetett ennyit Jeromos műveiből, mert a kortársaival sokat vitatkozó egyházatyja örökösének tekintette magát.

A konferenciakötet négy nagy egységre osztható, amit a szentírási helyek és a hivatkozott ókori művek mutatója, valamint a névmutató egészít ki, könnyűvé téve ezáltal az idézetek és hivatkozások visszakeresését. Az első tematikai egység Szent Jeromossal mint a Biblia tudós fordítójával foglalkozik. Martos Levente Balázs *Szent Jeromos a biblikus egyházdoktor* című írása hagiográfiai és életrajzi adalékokkal mutatja be, hogyan gondolkodott az egyházatyja a fordításról, mit jelentett számára az „értelem szerinti fordítás”, a célnyelvhez való alkalmazkodás, és hogy a jó fordításban az idegen nyelv gondolatait a saját nyelv jellegzetességeinek megfelelően, pontosan és szabatosan kell kifejezni. A jó fordítás azonban Jeromos számára nem elsősorban művészet, hanem az igazság tisztázásának eszköze, a szöveg pontos továbbadása pedig az igaz tanítás továbbadását jelenti.

Gánicz Endre *Szent Jeromos és a szentírási kánon* című tanulmányában a szent szövegek csoportosításában három részt különít el az egyházatyánál a *De viris illustribus* alapján. A kánoni és az apokrif könyvek mellett megfigyelhető egy „mintegy kánoni” csoport is. Van olyan irat, amely fokozatosan nyerte el tekintélyét, míg más iratok, annak ellenére, hogy nyilvánosan olvasták, használták őket az egyházban, nem kerültek bele a latin kánonba. Jeromos az Ószövetséget illetően a palesztinai kánon könyveit fogadta el, az Újszövetségnél viszont nem kérdőjelezte meg azt a 27 kánoni iratot, amelyek korábban is elfogadott voltak.

A Jeromos előtti latin bibliai szövegekről írva Benyik György rámutat arra, hogy Jeromos előtt is léteztek már latin Biblia-fordítások, de ezek gyakran lokális nyelvezetet használtak, és stílusuk sem vetekedett a pogány írók műveinek stilisztikai szépségeivel. A szentírási szövegeknek számos különböző, párhuzamosan használt és olykor pontatlan fordítását használhatták a II. századtól a források tanúbizonyosága szerint. A szerző áttekinti a Vetus Latinára vonatkozó kutatást, a *Vetus Latiná*nak a Vulgatába való tagozódásáig. Mivel Jeromos fordítási korrekciója csupán a négy

evangéliumra terjedt ki, az Újszövetség többi része a régi latin fordítás szövegén keresztül vált a Vulgata részévé. Ágoston is a Szentírás számos latin nyelvű változatáról ír (*Latinorum interpretum infinita varietas*), de ezekre csak az ókeresztény atyák eltérő szövegeiből következtethetünk, és nem tudjuk megállapítani, hogy a *Vetus Latina* mely könyvek fordításait tartalmazhatta.

Oláh Zoltán elemzése azt tárja fel, hogy harminc év távlatában hogyan érvényesült a *Hebraica veritas* elve. Szent Jeromos leveleiben és kommentárjában mutatja be Izajás 6. értelmezését. Jeromos 381-ben Damasus pápához címzett levelében (18A és 18B levél, ami azért két részletben maradt fent, mert az elsőnél a papirusz végére ért) magyarázta már ezt a szövegrészt, majd a 408–410 közé datálható *Izajáshoz írt kommentárjában* is visszatért rá. A levélben hosszabban fejtette ki a szöveg magyarázatát, mint a kommentárjában, és amíg a levelében még a Septuaginta alapján dolgozott, harminc évvel később már a héber szöveg alapján magyaráz, de folytatja korábbi gondolatait, nem kell revideálnia őket.

Szent Jeromossal mint a Biblia értelmezőjével foglalkozik Szatmári Györgyi *Folyamok* című tanulmánya, amelyben a folyóvíz mellé ültetett fa képe a Teremtés könyvétől a Jelenések könyvéig tárul fel Jeromos magyarázatában. A nedvességtől éltetett fa a Törvényen elmélkedő ember, akinek az élete gyümölcsözővé válik. Jeromos e bibliai folyamok vizének tükrében megmutatja Krisztus, az egyház és a hívő kapcsolatát, az írások lelki értelmét, gyümölcsét. Racs Csaba *Szent Jeromos Ezékiel kommentárjának* keletkezési körülményeiről, Órigenész hatásáról, a kommentárban az étellel kapcsolatos üdvösség hirdető ígékről ír. A kiszáradt csontmező életre keltésének látomásában a rabbinikus értelmezést jobban érvényesíti Jeromos: a kortörténeti értelmezés szerint a Midrást követi, szerinte Izraelnek mint népnek a babiloni fogságot követő újjáéledéséről szól ez a kép, keresztény értelmezés szerint viszont a halottak végidőbeli feltámadását látták benne. Jeromos álláspontja szerint ezek a kiszáradt csontok Izraelt jelentik, és a Szentírásban máshol erősebb érveket lát a halottak feltámadására vonatkozóan. Kocsis Imre *A Filemonnak és a Galatáknak írt levelek* jeromosi értelmezését mutatta be. Jeromos a Filemonnak írt levél magyarázata során szembe szállt azokkal a keresztényekkel, akik szerint a szóban forgó levél nem Páltól származik, vagy ha Páltól származik, csak ajánlást tartalmaz, nem pedig tanítást. A kommentár szerint Pál apostol a római fogsága idején írta ezt a levelet, amelyben egy Onezimosz nevű rabszolga megtérése kapcsán a kegyelem erejét és hatását mutatta be. Onezimosz elszökött gazdájától és meglopta azt, majd Pál hatására megtért, és megbánta korábbi bűneit. A Galata-levél a pogányságból megtérteknek íródott, és Jeromos a kommentárjában kiemeli, hogy Pál határozottan szembeszáll azokkal, akik azt tanítják, hogy a megigazolást a cselekedetek által nyerhetjük el. Ebben a kommentárban található annak az antiochiai esetnek a leírása is, amely a Pál és Péter apostolok közötti nézeteltérésre vonatkozik, mely szerint Pál megfeddte Pétert színlelt viselkedése miatt. Szent Ágoston, aki a szín-

lelést a családdal és a hazugsággal azonosította, igen kritikusan fogadta Jeromos értelmezését, és levélváltásukban vita bontakozott ki erről.

Nyúl Viktor a Máté evangéliumához fűzött kommentár alapján Jeromos Péter ábrázolásával foglalkozik. Péter alakjában a tanulatlan halászból lett igehirdetőt, a többi tanítvány szóvivőjét és képviselőjét, a meggyengülésében és megingásában esendő emberi személyt láthatjuk, aki rábízta magát Isten kegyelmére, ami átformálja törekeny emberi lényét. Perendy László szintén a Máté-kommentárral foglalkozott, de annak forrásai szempontjából. Bár az Előszó szerint a négy könyvből álló mű mindössze két hét alatt íródott 398 márciusában Cremonai Eusebios kérésére, és Jeromosnak sietnie kellett a munkával barátja hajójának indulása miatt, a tanulmány írója valószínűnek gondolja, hogy Jeromos ehhez a művéhez már korábban összegyűjtötte a fellelhető görög és latin forrásokat, sőt a mű bizonyos részei már készen lehettek, mikor a felkérését megkapta. Az Órigenész és Hilarius által írt kommentárok hatásán kívül Antiochiai Teophilosz, Apollinarisz, Hérakleai Theodórosz, Hippolütosz műveit is felhasználhatta Jeromos ehhez a kommentárhoz, amely munkásságában egyfajta fókuszpontot alkotott, és magába foglalta a II., a III. és a IV. század számos exegetikai irányzatának és szerzőjének meglátásait. Somos Róbert Szent Jeromos Zsoltár-értelmezéseivel és az órigenészi hagyománnyal foglalkozott, és arra a megállapításra jutott, hogy a Zsoltár-értelmezések terén került Jeromos legközelebb Órigenészhez. A tanulmány másik következtetése az, hogy Jeromos *Excerpta ad Psalmos* című munkájának talán nem ugyanaz a fő mondanivalója, mint a mintául szolgáló órigenészi Zsoltár-Enchiridionnak. Utóbbi olyan műfajú könyvecskét jelent Somos Róbert szerint, amelynek fő célja életvezetési, morálfilozófiai tanácsokat adni rövid, tömör, egyszerű és érthető formában, nem pedig filológiai jegyzet. Órigenész számára a zsoltárok az etikai tanítás hordozói; olyan szempontból válogatta ki a zsoltárverseket, hogy azok rövid magyarázataival keresztény lélekvezetési tanácsokat adjon, Jeromos pedig a munka eredeti terjedelmét megváltoztatva az órigenészi kihagyásokat pótolni igyekezett, és felhasználta még hozzá Tertullianus *De spectaculis* és Lactantius *De ira Dei* című műveit is.

A konferenciakötet áttekintést ad a magyarországi Szent Jeromos-kutatás jelenlegi állásáról, és a benne található tanulmányok hivatkozásai azt is megmutatják, hogy ezek a tudományos eredmények hogyan kapcsolódnak a nemzetközi és magyar Jeromos-kutatáshoz. Jeromos művei közül a legtöbb esetben a levelek kerülnek elő a tanulmányok érvelésében, ezeket 2005-ben adták ki magyar fordításban Takács László szerkesztésében (Szent Jeromos: Levelek I. Ford. Adamik Tamás – Puskely Mária – Takács László Szerk. Takács László, Szenzár Kiadó, Budapest, 2005). Jeromos munkásságának hazai megismertetéséhez hozzájárult John N. D. Kelly 2003-ban magyarra fordított monográfiája is (John N. D. Kelly: Szent Jeromos élete, írásai és vitái (Ford. Nemes Krisztina, Szerk. Heidl György, Paulus Hungarus – Kairosz,

Budapest, 2003). A konferenciakötetben található tanulmányok Jeromos forrás-használatát, munkásságát, kortársaihoz való viszonyát, utóéletét és hatástörténetét egészen a magyar Biblia-fordításokig követik nyomon, és hasznos olvasmányul szolgálnak az antikvitás, a középkor és a Szentírás kutatói számára.

*Óbis Hajnalka*¹

¹ Óbis Hajnalka: egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem BTK, Történettudományi Intézet